

Лекція №1 з дисципліни «Психодіагностика».

ВСТУП ДО КУРСУ. ПРЕДМЕТ І ЗАВДАННЯ ПСИХОДІАГНОСТИКИ. ПСИХОДІАГНОСТИКА В СФЕРІ ПРИКЛАДНОЇ ПСИХОЛОГІЇ

Автор-розробник: к.психол.н, доц. каф. прикладної психології О.Л.Луценко

У результаті засвоєння курсу психодіагностики студенти повинні вміти вирішувати наступні психодіагностические проблеми.

1) Навчитися користуватися стандартними тестами, що передбачає, уміння організувати тестування з дотриманням стандартної процедури, не втручатися в процес виконання тесту досліджуванним (не створювати установок і т.п.), стежити за правильним розумінням і виконанням тесту, вміти коректно обробляти та інтерпретувати результати тестування.

2) Навчитися відрізняти якісні тести від неякісних серед великої кількості розповсюджуваних у друкованому й електронному виді тестів (з'ясовувати валидность, надійність, норми й інші необхідні параметри тестів).

3) Уміти конструювати власні тести й методики, проводити стандартизацію й адаптацію тестів і методик, готувати їх до видання.

Серед певної кількості визначень предмету психодіагностики, що накопичились за більш ніж столітню історію її розвитку, є два дуже точних і ємних, які до того ж не виключають, а, навпаки, доповнюють одне одного.

За першим з них, більш узагальненим, психодіагностика вважається наукою і практикою постановки психологічного діагнозу (О.О.Бодальов, В.В.Столін, 2004).

За другим, більш диференційованим, психодіагностика визначається як область психологічної науки, яка розробляє теорію, принципи і інструменти оцінки та вимірювання індивідуально-психологічних якостей особистості (Л.Ф. Бурлачук, 2006).

Головним завданням психодіагностики є створення, обґрунтування, вдосконалення психодіагностичних методик, розвиток теоретичних аспектів

психологічного оцінювання. Крім того є ще специфічні завдання психодіагностики, які виникають через певні ситуації, в яких здійснюється психодіагностична робота.

Виділяють наступні психодіагностичні ситуації і пов'язані з ними завдання:

1. Діагностика для психолога або клієнта. Коли людина приходить до психолога за власним бажанням, намагається бути якомога щирішою, співпрацювати з консультантом, тоді методичний інструментарій може бути більш «прозорим» та відкритим, менш захищеним від фальсифікації. Психолог-психодіагност використовує отриману інформацію для планування подальшої консультативної і корекційної роботи з клієнтом, або надає клієнту проінтерпретовані результати психодіагностичного обстеження, для того, щоб клієнт самостійно вивчав їх з метою рефлексії, особистісного зросту, прийняття рішення з вибору професії тощо.

2. Діагностика для суміжника. В даному випадку психолог діагностує психологічні особливості людини на замовлення інших спеціалістів – педагога, лікаря, тренера, пенітенціарного службовця, соціального працівника, або іншого психолога, за умов, наприклад, коли в організації існує розподіл праці між психологами (один займається психодіагностикою, а інший веде консультування і корекційну роботу). Така психодіагностична ситуація позбавляє психодіагноста необхідності прийняття рішень стосовно досліджуваного, розробки планів подальшої роботи, рекомендацій. Він може обмежитися чітким викладенням отриманої під час діагностики інформації стосовно індивідуально-психологічних особливостей досліджуваного, які цікавлять суміжника.

3. Діагностика-експертиза. Коли діагностика носить характер експертизи на замовлення різних інституцій (органів внутрішніх справ, конкурсної установи, суду, медичної установи), психодіагностична процедура і програма має організовуватися за максимально жорсткими критеріями достовірності і захисту від перекручення інформації про себе зацікавленої в певному результаті експертизи людини. Тут також, як і в попередньому випадку, від психодіагноста не вимагається плану подальшої психологічної роботи з обстеженою людиною на основі отриманих

даних, але ступінь відповідальності при постановці психологічного діагнозу, який повинен дати точні відповіді на питання, що з'ясовуються через проведення експертизи, найвища.

Психодіагностику розділяють на загальну і прикладну.

В межах загальної психодіагностики вивчаються закономірності винесення валідних і надійних діагностичних суджень, обґрунтовуються головні конструкти або концепти, що вважаються утворюючими структуру особистості, розробляються правила конструювання та вдосконалення тестів, конструюються психодіагностичні процедури для найбільш фундаментальних напрямків психології – загальної, диференційної, вікової, соціальної. Універсальні і надійні тести використовуються для фундаментальних наукових міждисциплінарних досліджень – в психосоматичній медицині, психогенетиці, психофізіології, економіці, антропології тощо.

Диференційна психометрія (психометріка) – техніко-методична частина загальної психодіагностики, яка засобами математичної статистики, математичного моделювання намагається зробити тести якомога більш точними та надійними інструментами виявлення і вимірювання індивідуально-психологічних якостей людини.

На відміну від універсальних методів загальної психодіагностики, у прикладній психодіагностиці на перший план виходить не логіка психологічної теорії (концепція властивостей, які діагностуються) і не технологічна логіка побудови самого психодіагностичного методу певного типу, а логіка практичної сфери діяльності психолога, де ці методи будуть найбільше використовуватися.

Однією з проблем, що підштовхнули психологів до розробки психологічних тестів, було виявлення розумово відсталих. І до сьогоднішнього дня **визначення інтелектуальної неповноцінності** залишається важливою областю застосування певних видів психологічних тестів. Клінічне використання таких тестів включає **обстеження правопорушників, осіб з емоційними й іншими типами відхилень у поведінці.**

Засоби психодіагностики - ефективний інструмент при вирішенні проблем у **навчанні**. Сфера освіти - одна з основних серед споживачів тестів. Виявлення обдарованих учнів і студентів, відбір для розподілення на різні типи навчання, робота зі складними і відстаючими учнями, вивчення психологічного мікроклімату, відношень у навчальних і педагогічних колективах, перевірка якості засвоєння навчального матеріалу учнями – це ті завдання, які потребують психодіагностичного інструментарію.

Також прикладними сферами застосування психодіагностичних методик і тестів є: **відбір і розподіл персоналу** на всіх типах підприємств і організацій; **формування команд**, вивчення психологічних станів у **спорті**; **відбір військовослужбовців і службовців інших спеціальних служб**.

Психологічне **консультування й психокорекція**.

Вивчення **впливу реалізації соціальних програм**.

Зростає використання тестів як **засобу самопізнання й розвитку особистості**, допоміжного засобу, що полегшує ухвалення життєво важливих рішень.

Важливість психодіагностичних знань.

За стандартами провідних країн світу психолог-практик для того, щоб мати право користуватися психологічними тестами, повинен довести якість своїх знань з психодіагностики (яка там зараз частіше за все називається «психологічним оцінюванням» - psychological assessment). Відсутність відповідних знань і навичок призводить до некоректного використання тестів, неправильного розуміння всього, що пов'язано з діагностикою індивідуально-психологічних якостей людини, погіршення іміджу психології і психологічного тестування в суспільстві, погіршення соціальних відносин, психологічного стану, та соціального статусу досліджених осіб. Тому ми будемо ретельно вивчати основні поняття, процедури, правила психодіагностики, типології тестів.

Так склалося, що за сучасних умов психодіагностика має низку проблем, які доводиться вирішувати і в рамках теоретичної, і в рамках прикладної психології. Це

основні небезпеки для сучасного психолога, а з іншого боку – це завдання, якими він має зайнятися.

1) Занадто великий емпіризм, який властивий психодіагностиці ще з перших часів її існування. Багато тестів розробляються суто технічно, без належного теоретичного обґрунтування вимірюваних змінних, без подальшої роботи по узагальненню накопичених даних. Відомими способами розробки тестів, які призводять до виникнення такого становища є факторно-аналітичний і критеріально - ключовий типи конструювання тестів.

2) Необхідність врахування ситуаційних факторів, що роблять не менш значний вплив на варіативність поведінки людини, ніж індивідуально-психологічні розходження, ставить завдання розробки нових інструментів дослідження, більше надійних і валідних, ніж наявні сьогодні.

3) Відсутність повної адаптації закордонних тестів.

4) Відсутність норм (стандартизації) для багатьох тестів.

5) Відсутність систематичної роботи з рестандартизації тестів, через що застарівають норми і зміст тестових завдань.

6) Відсутність контролю за виданням і розповсюдженням тестів, що призводить до накопичення великої кількості помилок в тестах, розповсюдження тестів без збереження авторства тесту та авторства адаптацій зарубіжних тестів, без повних психометричних характеристик, з невідомою стандартизацією, порушенням валідності тестів через їх загальну доступність.

Рекомендована та використана література:

Анастаси А., Урбина С. Психологическое тестирование. - СПб.: Питер, 2003.

Бурлачук Л.Ф. Психодиагностика: Учебник для вузов. - СПб.: Питер, 2006.

Бурлачук Л.Ф., Морозов С.М. Словарь-справочник по психодиагностике. - СПб.: Питер, 1999.

Клайн П. Справочное руководство по конструированию тестов. – Киев: ПАН Лтд., 1994.

Кулагин Б.В. Основы профессиональной психодиагностики. - Л.: Медицина, 1984.

Общая психодиагностика / Под ред. А.А. Бодалева, В.В. Столина. СПб.: Изд-во «Речь», 2004.

Психологическая диагностика: Учебник для вузов / Под ред. М.К. Акимовой, К.М.Гуревича. – СПб.: Питер, 2008.